

Sygn. akt I USKP 122/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 listopada 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bohdan Bieniek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Halina Kiriło

SSN Maciej Pacuda

Protokolant Martyna Łuczak

w sprawie z odwołania B. Ł.

przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

o wypłatę renty rodzinnej z ubezpieczenia rolniczego,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w dniu 9 listopada 2022 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie

z dnia 27 lutego 2020 r., sygn. akt III AUa 963/19,

1. oddala skargę kasacyjną;

**2. nie obciąża odwołującej się kosztami postępowania
kasacyjnego strony pozwanej.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Krakowie, wyrokiem z dnia 27 lutego 2020 r., zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 16 maja 2019 r. i oddalił odwołanie B. Ł. od decyzji organu rentowego z dnia 9 stycznia 2019 r.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że mąż odwołującej się (J. Ł.) miał ustalone prawo do emerytury z Zakładu Ubezpieczeń społecznych oraz Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. W 2018 r. J. Ł. zmarł. W tej sytuacji Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, decyzją z dnia 9 stycznia 2019 r., przyznał B. Ł. prawo do renty rodzinnej w kwocie 1.029,80 zł, zawieszając jej wypłatę na podstawie art. 33 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 933, dalej jako u.s.r.). Z kolei decyzją z dnia 11 stycznia 2019 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych przyznał odwołującej rentę rodzinną od dnia 13 grudnia 2018 r., w wysokości 1.453,53 zł.

Sąd pierwszej instancji ważył, czy do odwołującej się prawidłowo zastosowano art. 33 ust. 2 u.s.r., który to reguluje sytuację zbiegu prawa do świadczenia w przypadku, gdy jedna osoba spełnia warunki do otrzymania więcej niż jednego świadczenia (emerytury, renty) z różnych systemów ubezpieczeniowych. W razie zbiegu świadczeń uprawnionemu wypłaca się jedno z nich (wybrane przez niego). Sytuacja taka dotyczy rolników, którzy nabyli prawo do emerytury z powszechnego systemu ubezpieczeń w systemie zdefiniowanej składki, a więc dotyczy to osób urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. Wyboru nie musi dokonywać rolnik urodzony po 31 grudnia 1948 r., który uzyskał prawo do emerytury na podstawie art. 24, 24a lub art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 504, dalej ustawa emerytalna). Emerytura ta może być pobierana z emeryturą rolniczą ustaloną na podstawie okresów ubezpieczenia rolniczego (art. 33 ust. 2a u.s.r.).

W ocenie Sądu Okręgowego, przepisy prawa nie regulują wprost sytuacji, gdy dochodzi do zbiegu prawa do renty rodzinnej z dwóch różnych systemów ubezpieczeniowych. W takim razie, skoro osoby urodzone po 31 grudnia 1948 r. (tak jak mąż odwołującej się) są uprawnione do pobierania emerytury z dwóch systemów, to w razie ich śmierci renta rodzinna też powinna przysługiwać uprawnionej osobie z dwóch systemów ubezpieczeniowych.

Sąd Apelacyjny, rozpoznając apelację organu rentowego, uznał, że była ona zasadna. Przede wszystkim w sprawie nie ma podstaw do zastosowania zbiegu

prawa do świadczeń z tytułu renty rodzinnej w oparciu o art. 33 ust. 2a u.s.r., ponieważ kwestie zbiegu reguluje art. 33 ust. 2 tej ustawy. W razie zbiegu prawa do emerytury lub renty przysługującej na podstawie ustawy z prawem do emerytury lub renty z innego ubezpieczenia społecznego, uprawnionemu wypłaca się jedno wybrane przez niego świadczenie, z zastrzeżeniem ust. 4. Ten przepis, jak słusznie wskazał Sąd pierwszej instancji, nie odnosi się do okoliczności sprawy. Natomiast art. 33 ust. 2a u.s.r. przewiduje, że przepisu ust. 2 nie stosuje się do osób uprawnionych jednocześnie do emerytury rolniczej oraz do emerytury przyznanej na podstawie art. 24 ust. 1, art. 24a lub art. 184 ustawy emerytalnej.

W ocenie Sądu odwoławczego, mąż odwołującej się wypełniał regulacje art. 33 ust. 2a u.s.r., gdyż był uprawniony do dwóch świadczeń emerytalnych, to jest: emerytury rolniczej oraz emerytury z powszechnego ubezpieczenia społecznego. Jednak powyższa reguła nie dotyczy odwołującej się w odniesieniu do renty rodzinnej, albowiem jej sytuację reguluje wprost – wbrew temu co przyjął Sąd pierwszej instancji – art. 33 ust. 2 u.s.r. Zasada ogólna tej normy odnosi się do zbiegu prawa do emerytury lub renty przyznanej na podstawie ustawy (rolniczej) oraz prawa do emerytury lub renty z innego ubezpieczenia społecznego.

Dalej Sąd Apelacyjny przytoczył wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 2019 r., II UK 198/18 (LEX nr 2775621), zgodnie z którym art. 33 ust. 2 u.s.r. reguluje kwestię zbiegu prawa do świadczenia w sytuacji, w której jedna i ta sama osoba spełnia warunki do przyznania więcej niż jednego świadczenia (emerytury lub renty) z różnych systemów ubezpieczeniowych, przy czym wybór świadczenia należy do sfery autonomii ubezpieczonego. Podobny pogląd wyraził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 20 lutego 2018 r., II UK 706/16 (LEX nr 2490064).

Sumując dorobek judykatury Sąd Apelacyjny uznał, że prawo do jednego świadczenia odwołującej się nie budzi wątpliwości, co oznacza, że powinno się jej wypłacić świadczenie wyższe albo przez nią wybrane. W odniesieniu do odwołującej się nie ma podstaw do zastosowania wyjątku (to jest art. 33 ust. 2a u.s.r.), gdyż on miał tylko odniesienie do jej męża. W konsekwencji trafnie pozwany przyznał odwołującej się prawo do rodzinnej renty rolniczej, zawieszając wypłatę tego świadczenia do czasu dokonania wyboru z art. 33 ust. 2 u.s.r. Stąd Sąd odwoławczy orzekł z mocy art. 386 § 1 k.p.c.

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżyła w całości skargą kasacyjną odwołująca się, podnosząc naruszenie prawa materialnego, a mianowicie: (-) art. 33 ust. 2 i 2a u.s.r. w związku z art. 24 ust. 1 ustawy emerytalnej, przez błędne zrozumienie treści wskazanych przepisów oraz błędne przyjęcie i zaprzeczenie związku, jaki zachodzi między ustalonymi faktami i normą prawną; (-) art. 33 ust. 2 u.s.r., przez błędne podciągnięcie stanu faktycznego sprawy pod wskazany przepis, z jednoczesnym pominięciem art. 33 ust. 2a u.s.r.

Mając powyższe na uwadze, skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i jego zmianę przez przyznanie odwołującej się wypłaty renty rodzinnej z dwóch systemów ubezpieczeniowych oraz przyznanie zwrotu poniesionych kosztów zastępstwa procesowego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwany wniosł o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie jest zasadna. Najkrócej mówiąc, problem w sprawie dotyczy tego, czy skoro małżonek odwołującej się pobierał dwa świadczenia z różnych systemów ubezpieczenia społecznego (emerytura z powszechnego systemu oraz systemu rolniczego), to po jego śmierci wdowa zachowuje prawo do kumulacji świadczeń, czyli jest uprawniona do dwóch rent rodzinnych. Stanowisko odwołującej podzielił Sąd Okręgowy, zaś Sąd Apelacyjny uznał za zasadne stanowisko organu rentowego.

Odmienne werdykty, oparte na przeciwstawnym modelu interpretacyjnym, nie stanowią automatycznie o dokonaniu potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości i rozbieżności w orzecznictwie. Tego rodzaju praktyka mieści się wszak w zwykłej kontroli instancyjnej, która – z racji modelu apelacji pełnej – obliuguje sąd odwoławczy do ponownego rozpoznania sprawy. Tak też się stało i co więcej, podczas procesu subsumpcji bezspornego stanu faktycznego pod hipotezy norm prawnych, nie doszło do zarzucanych w skardze kasacyjnej uchybień.

W ocenie skarżącego, żądanie odwołującej się jest zasadne z perspektywy zasady konsekwencji. Rzecz w tym, że taka reguła nie występuje w systemie ubezpieczeń społecznych, do którego zresztą nie stosuje się zasad współżycia społecznego, czy też innych klauzul generalnych. W tej sytuacji pogląd, że „skoro mąż odwołującej się opłacał składki w dwóch systemach (powszechnym i specjalnym)”, to następcze uzyskanie dwóch emerytur promieniuje w sferę uprawnień wdowy w razie ustalenia jej prawa do renty rodzinnej (*de facto* dwóch rent rodzinnych). Ten postulat, o ile mógłby aksjologicznie być uznany za słuszny (skoro renta rodzinna ma na celu zapewnienie osobie bliskiej odpowiednich środków utrzymania, które ona utraciła wskutek śmierci zobowiązanego do alimentacji), o tyle traci na znaczeniu, gdy poszukuje się podstawy prawnej tak ułożonego mechanizmu. Otóż prawa do dwóch świadczeń nie domniemywa się. Dlatego nie można aprobować wykładni, której celem jest rozszerzanie wyjątków, kosztem zasady. Stąd o prawie do więcej niż jednego świadczenia nie decyduje regulacja, która dotyczyła zmarłego męża odwołującej się, lecz jej własna sytuacja prawem uregulowana w sposób kompleksowy i zamknięty. Emerytura jest świadczeniem osobistym, a prawo do niej ustaje z chwilą śmierci uprawnionego. Ochrona ryzyka utraty żywiciela nie oznacza odwzorowania w skali „jeden do jeden” uprawnień, jakie przysługiwały zmarłemu.

W tym kontekście należy mieć na uwadze, że w krajowym porządku prawnym obowiązuje zasada jednego świadczenia. Na ten temat ostatnio szeroko wypowiedział się Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 15 grudnia 2021 r., III UZP 7/21 (LEX nr 3274620), przyjmując, że żołnierz zawodowy (pozostający w służbie przed 2 stycznia 1999 r.) i pobierający emeryturę wojskową bez uwzględnienia okresów składkowych i nieskładkowych, z tytułu których jest uprawniony również do emerytury z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, uzyskuje prawo do jednego świadczenia (wyższego lub wybrane przez niego). W uchwale analizowano także sytuację innych grup zawodowych (sędziów i prokuratorów, rolników), którzy w razie zbiegu prawa do uposażenia w stanie spoczynku z prawem do emerytury powszechnej otrzymują tylko jedno świadczenie. Zatem przedstawione przykłady obrazują zakazy kumulacji świadczeń w razie spełnienia się ryzyka starości w ramach różnych systemów, zarówno ubezpieczenia

społecznego, jak i zaopatrzenia (zob. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2022 r., I USKP 75/21, LEX nr 3334645).

Oczywiście od zasady istnieją wyjątki, a nim w sprawie jest treść art. 33 ust. 2a u.s.r. Zgodnie z jego treścią zasady jednego świadczenia (zasada z art. 33 ust. 2 u.s.r.) nie stosuje się do osób uprawnionych jednocześnie do emerytury rolniczej oraz do emerytury przyznanej na podstawie art. 24 ust. 1 i 24a lub art. 184 ustawy emerytalnej. Opisany wyjątek ma swoje granice podmiotowe i przedmiotowe. Po pierwsze, chodzi wyłącznie o emeryta, a więc osobę realizującą ryzyko starości, a nie jakiegokolwiek ryzyko, na przykład utraty żywiciela. Po wtóre, dotyczy tylko świadczenia emerytalnego i to enumeratywnie wskazanego w treści przepisu, co tym samym wyklucza rozciąganie tego mechanizmu na inne świadczenia, na przykład renty rodzinne.

Dlatego wykładnia prawa dokonana przez Sąd Apelacyjny jest prawidłowa. Pogląd ten powoli utrwala się w orzecznictwie sądów powszechnym za czym przemawia wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 27 kwietnia 2021 r., III AUa 2050/20 (OSA 2020 nr 4, poz. 153), zgodnie z którym prawidłowa wykładnia art. 33 ust. 2 i 2a u.s.r. prowadzi do wniosku, że ustawodawca nie przewidział uprawnienia do pobierania w zbiegu prawa do renty rodzinnej przysługującej na podstawie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników z prawem do renty rodzinnej z ustawy emerytalnej.

Na marginesie należy pokreślić, że w skardze kasacyjnej ułomnie zreagowano wnioski kasacyjne, domagając się uchylenia i zmiany wyroku Sądu Apelacyjnego przez przyznanie odwołującej się prawa do renty rodzinnej po mężu J.Ł. z dwóch systemów ubezpieczenia społecznego. Otóż prawo do wypłaty renty rodzinnej z rolniczego systemu ubezpieczenia społecznego zostało przyznane skarżącej przez Sąd Okręgowy. W tej sytuacji prawidłowy wniosek kasacyjny winien obejmować żądanie uchylenia zaskarżonego wyroku w całości oraz jego zmiany przez oddalenie apelacji organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 16 maja 2019 r.

Sumując powyższe, wdowie, której małżonek pobierał świadczenia emerytalne z powszechnego systemu emerytalnego oraz rolniczego systemu ubezpieczenia społecznego wypłaca się tylko jedną rentę rodzinną (art. 33 ust. 2

ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 933).

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy orzekł z mocy art. 398¹⁴ k.p.c. oraz art. 102 w związku z art. 398²¹ k.p.c.

[as]